

dam modo in Ecclesia sua disposuit, et ad hunc finem super candelabrum poni et accendi voluit: in quo vivendi genere plura occurrant quibus vires humanæ impares sunt, et in actu veluti permanente servari nequeunt absque speciali gratia, quam Dei vocationi ad statum illum annexam esse firmiter credimus. Multi quidem ad fidem vocati, pauci vero ad Carthusiensem ordinem præordinati.

Meminerimus virorum illorum de quibus fit mentio in libro primo Machabæorum, cap. v, ubi dum quidam volunt fortiter agere et certamen inire, eadem multis inferunt; et pro ratione ibi dicitur, quod *non erant de semine virorum illorum per quos salus facta est in Israel*. Idem nobis eventurum fore pronuntiare non dubito, si humana industria Carthusianos monachos facere attemptemus.

Novit Deus quandiu subsistere et quo monachorum numero componi debeat ordo Carthusiensis. Divinæ ergo providentiæ rem totam committamus, et quod nostrum est tantum facere religiose studeamus,

A hoc semper in mente habentes, nempe quod si ordo, Deo ita disponente, ex defectu subditorum dedecere debeat, tunc res absque Dei injuria, absque Ecclesiæ scandalo et absque ullo ordinis dedecore eveniet, nam quasi in proprio lecto cum honore morietur. At non sic, si ex incauta et indiscreta subditorum receptione, illum repleamus hominibus, qui a Deo ad fidem tantum vocati sunt et non ad Carthusianam religionem. Stragem enim in ordine, loco boni certaminis exhibebunt, per relaxationes et affectuum inordinatorum execrationes, imo per bella ordini eos cohibere volenti forsitan iudicia, et inde eveniet et tandem ordo, cum Dei injuria, cum Ecclesiæ scandalo, et cum ipsius dedecore misere pereat. Indulgei autem mihi precor, ad exemplum R. Patris Guigonis, si de hac re paulo fusius scribam.

Ecce habetis, fratres et amici in Christo dilectissimi, prima Carthusiani propositi instituta, ad quæ, velut ad principia, omnia quæ deinceps in ordine introducta et ordiata sunt.

VITA SANCTI HUGONIS

EPISCOPI GRATIANOPOLITANI

or *Wigo de Pons (Fr. Guigones, or Guigone Prior of Carthusians)*

AUCTORE GUGONE PRIORE CARTHUSIENSI.

(BOLLAND., Acta sanct., April., t. 1, p. 36.)

MONITUM.

1. Inter illustres viros qui eximio sanctitatis splendore sæculo Christi ix et xii floruerunt, censeri potest S. Hugo, episcopus Gratianopolitanus in Delphinatu superiore, familiaris S. Brunoni Carthusiæ fundatori, et S. Bernardo abbati Claravallensi. Natus est S. Hugo anno Christi 1053, episcopus ordinatus anno 1080, cum ferme annorum esset viginti septem, ut infra in Vita, numer. 5, legitur. Ad Dominum migravit anno ætatis suæ lxxx, consecrationis in episcopum 32, Christi 1152, kalendis Aprilis, sexta ante Dominicam Palmarum feria, uti infra numer. 33 legitur. Erat annus ille bissextilis, quo cyclo lune 12, solis 21, fueris Dominicalibus CB, Pascha celebratum fuit die 10 Aprilis. Hæc de ejus ætate.

2. Excepit S. Brunonem anno episcopatus sui sexto, eumque in condenda Carthusiæ strenue adiuit; quo ab Urbano II, pontifice maximo, Romam evocato, Carthusiam rexit Laudinus, primus S. Brunonis in vita religiosa socius. Hoc aliisque duobus, qui pro Carthusiæ supremo regimine successerant, vita funebris, substitutus est, circa annum Christi 1110, quintus Carthusianorum prior Guigo, mortuus anno 37, supra millesimum centesimum; adeoque superstitis annis solum quinque post obitum S. Hugonis, cui sanctissima semper fuit amicitia conjunctus. Qua autem dilectione utrumque amplexus fuerit S. Bernardus Claravallensis, explicat in hujus Vita Gaufridus monachus his verbis: « Cum jam Dei famulus Bernardus aliquot in Claravalle annos peregrisset, subiit animum ejus, ut S. Hugonem Gratianopolitanum episcopum et Carthusienses fratres devotionis gratia visitaret. Quem prædictus episcopus tam gratanter et tam reverenter suscepit, divinam intelligens in ejusdem hospitii visitatione presentiam, ut prostratus solo tenus adoraret. Videns autem servus Christi episcopum, ætate grandævum, celebrem opinionem, sanctitate conspicuum, coram se procedentem, vehementer expavit, ipse quoque pariter corruens ante eum, et ita demum susceptus in osculo pacis, humilitatem suam tanti viri veneratione confusam, non sine gravi gemitu causabatur. In cujus pectore singularem obtinuit ex eo tempore locum, ut fierent deinceps duo illi illi splendoris cor unum et anima una, et se invicem fruerentur in Christo. Sicut enim regina Saba de Salomone testatur, uterque sese in altero longe amplius, quam fama vulgasset, invenisse gratulabatur. Carthusiæ quoque a viro reverendissimo Guigone priore, et a cæteris fratribus, eadem affectu et eadem veneratione, susceptus est servus Christi, exsultantibus illis in gaudio, qui qualem eum per epistolam prius noverant, talem invenerunt et presentem. »

3. Hæc ibi. Exstant inter epistolas S. Bernardi duæ ad dictum Guigonem num. 11 et 12, ex quibus quilibet facile potest advertere quanta tunc sub dicto Guigone in Carthusiæ vitæ sanctitas et puritas floruerit. At quanta Guigoni aliisque Carthusiæ Majoris monachis fuerit rerum omnium, pro Ecclesiæ defensione,

cum S. Hugone communicatio, indicat epistola horum omnium, anno 1130, ad concilium Jotrense pro justitia congregatum, cum B. Thomas, prior abbatiae S. Victoris Parisiensis, esset crudeliter ab impiis pro justitia occisus. Epistolae dictae haec est inscriptio : « Dominis et Patribus in Christo reverendissimis, archiepiscopis, episcopis et ceteris religiosis personis, in presentem locum defendendae justitiae gratia congregatis, Hugo Ecclesiae Gratianopolitanae vocatus episcopus, et filii ejus, Carthusiensium pauperum servus inutilis Guico, et qui secum sunt fratres, agenda cognoscere, cognita viriliter adimplere, per Christum Dominum nostrum. » Omitimus illam epistolam receisere, concilio Jotrensi insertam; de ipso B. Thoma acturi ad 20 Augusti; ejus Vitam, et martyrium a se an. 1665 editum, nobis obtulit Philippus Gourreau, dictae abbatiae prior.

4. Erat eo tempore, cum Jotrense concilium haberetur, Innocentius II papa in Gallia; qui ad archiepiscopos Remensem, Rothomagensem et Turonensem, eorumque suffraganeos litteras dedit, atque ad vindicandam dicti prioris necem incitavit. Huic pontifici optime innotuerant Guigonis et aliorum Carthusiensium sancti mores atque virtutes, et intima animorum conjunctio cum S. Hugone : quem anno sui pontificatus tertio pie ac sancte mortuum, anno dein pontificatus quinto sanctorum catalogo ascripsit, in concilio Pisano, anno Christi 1134, uti indicat in epistola, Pisis scripta x Kalendas Maii, ad Guigonem, Carthusiae priorem, huic mandans ut vita ac miracula S. Hugonis diligenter describeret. Priorem praeccepti apostolici partem explevit Guigo, qua res gestas S. Hugonis a prima nativitate ad obitum usque deduxit; alteram vero partem, quae ejus coruscantia miracula debebat complecti, non attigit; morbis et morte, ut rennar, impeditus; anno, ut diximus, 1136, vita functus. « Erat autem Guigo de castro Valentiniensis diocesis (verba sunt Petri Sutoris lib. II, Vitae Carthusianae tract. 5, cap. 7), claris ortus parentibus, ingenio praestans, memoria tenax, clarus eloquio, exhortatione efficacissimus, litteris saecularibus et divinis mirum in modum eruditus, nec minus conversatione quam doctrina venerabilis; qui quatuor post S. Brunonem majoris Carthusiae prior effectus, antecessores suos fama et auctoritate longe praecessit, et rigorem ordinis observavit ad unguem. » Haec ibi. Habemus hanc vitam in duobus codicibus antiquis optima notae in pergamento, quam cum Suriana editione collatam nostris annotationibus illustramus. Eandem in compendium contractam ediderunt Vincentius Bellocensis, lib. XXI Speculi historialis, cap. 8; Petrus de Natalibus, lib. IV, cap. 22; Petrus Dorlandus, lib. II Chronici Carthusiensis, c. 1; Zacharias Lippelous, Franciscus Haræus, et passim alii Vitarum hujusmodi collectores.

5. Nomen S. Hugonis exstat variis fastis sacris ascriptum, tam manu exaratis quam prelo editis. Ex his sunt Grevenus et Molanus, in Auctario Usuardi; Maurolycus, Galeainius, Canisius; et ex monasticis, Wion, Menardus Dorganius. Bucelinus ei longum encomium texiit; Natalibus canonicorum ascripsit Constantinus Ghinius; in Martyrologio Gallicano plurimum eum laudat Saussaius, cum quibus omnibus ita celebratur in Martyrologio Romano : « Gratianopoli S. Hugonis episcopi, qui multis annis in solitudine vitam exegit, et miraculorum gloria clarus migravit ad Dominum. »

EPISTOLA INNOCENTII II PAPAE.

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Guiconi, priori Carthusiensi, salutem et apostolicam benedictionem. Divinis respondentes beneficiis, cognita vita ejus et auditis quae per B. Hugonis merita fiunt miraculis, supernae majestatis clementiam collaudavimus, et archiepiscoporum, episcoporum et cardinalium atque aliorum qui nobiscum aderant, communicato consilio, ipsum inter sanctos et electos honorari praecipimus, et diem ejus assumptionis cum gaudio solemniter celebrari. Quia igitur ipsius vita quam pie duxit in corpore, et mi-

raculorum coruscatio (6) qua Deus cum facit apud homines praefulgere, tuae maxime dilectioni non exstant incognita, auctoritate B. Petri et nostra tibi mandamus quatenus ea quae tibi super hoc nota fuerint diligenter describendo posterorum memoria tradas, ut et Deus honoretur in sancto, et clerus legens ac populus audiens gratias agant Domino, atque ipsius intercessione peccatorum veniam percipere mereantur. Orantes pro vobis, dilectos filios nostros Carthusienses fratres per te in Domino salutamus ac benedicimus. Data Pisis x Kal. Maii (7).

INCIPIT VITA.

PROLOGUS

Ad pontificem Romanum.

Domino et patri charissimo, ac reverendissimo sedis apostolicae pontifici, INNOCENTIO, Carthusiensium pauperum servus inutilis Guico, perpetuam salutem et pacem in Domino, et si quod apud Deum tanti potest peccatoris oratio.

(6) Videtur Guigo voluisse miracula tractatu singulari describere, cum ea in hac Vita non attingat;

B 1. Non pepercit nostrae vel verecundiae vel imperitiae apostolatus vestri imperiosa dignatio. Sicut enim huic opusculo praefatae vestrae serenitatis indicant litterae, B. Petri auctoritate et vestra mandatis, ut vitam B. Hugonis Gratianopolitani episcopi, noscendam posteris, scripto commendaremus. Rogaverant quidem idipsum jam pridem complures alii, sed eorum necdum vestigium reperimus.

(7) Anno 1134.

sed maxime non spernendo auctoritatis Arialdu (8) et Hugo (9), Mauriennensis (10) et Gratianopolitanus episcopi. E quibus prior, habitu et vita regularis, beati viri in tractandis ecclesiasticis rebus per triginta fere comes exstitit annos; posterior vero, ex nobis monachus, ita ei in ecclesiastico regimine successit ut propter diuturnam ac vehementem infirmitatem ipsius, in ejus locum, ipso petente vestraque pietate jubente, priusquam obiret ipse, consecraretur. Et erga eos quidem quos præ longa familiaritate vel convictu latere non poteram, nostra nos imperitia seu verecundia, et quæ sorte non minus impediabat carnis infirmitas, sufficienter poterant excusari: ad tantæ vero pondus auctoritatis, ne mutire quidam præsumpsimus, ne dum ei non obedimus cui totus commissus est mundus, eum offendere minus a quo factus est mundus; et dum apud homines vitæ imperitiæ confusionem, apud Deum incurreremus damnationem. Obsecramus autem eos qui hæc legerint, ne tacti sanctitatem Patris, nostra non solum facundia, sed et cogitatione longe majorem ex ista scriptura metiantur, et maxime, ne putent nos, ultra quam sua postulant merita, nostris eum sermonibus efferre potuisse. Tantum enim abest ut sanctitatis illius magnitudinem plus æquo valerimus, quasi favorabiliter, extollere, ut nec illam ipsam sanctæ conversationis ejus prærogativam, quod sine fictione dicimus, tum propter imperitiam, tum propter sermonis inopiam, ut erat dignum, poterimus explicare.

CAPUT PRIMUM.

S. Hugonis parentes, studia, canonicatus.

2. Cum ergo præfati Patris sanctissimi mores et opera, Deo placentia, sufficientem sermoni adeo præstent materiam, ut non solum nostram, sed et quorumlibet vincant facundiam, carnis ejus tacendam ex toto duceremus originem, eo quod indifferenter de bonis bonos, de malis malos, de bonis malos et de malis bonos, per divini iudicii inscrutabilem altitudinem, nasci quotidie nullus ignoret, nec referat aliquid qualibus sit ortus quisque parentibus, sed qualibus vixerit moribus, nec augmenta conferat meritorum potentia, divitiis et nobilitate terrena claruisse, sed hæc omnia pro Christo contempsisse, cum videamus et Dominum pauperibus ortum parentibus, et in apostolis insigniores sumptos ex piscatoribus. Unde et beatus ad Corinthios scribens Paulus: « Videte, inquit, fratres, vocationem vestram, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles; sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes, et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia, et

(8) Arialdu, in mss. nostris *Airaldus*, et *Ailardus*, alibi *Ayardus*, ex monacho et priore Carthusiæ Portarum, diœcesis Lugdunensis, factus episcopus anno 1145, mortuus an. 1167.

(9) Hugo II, ex professo Carthusiæ Majoris, episcopus Gratianopolitanus, dein an. 1155 factus archiepiscopus Viennensis.

(10) Maurienna, vulgo *S. Joannis de Maurienne*, ad

A ignobilia mundi et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret; ut non gloriatur omnis caro in conspectu ejus (*1 Cor. 1, 26*). Verum quoniam ii qui de virtutibus tractavere sanctorum, etiam carnales inveniuntur non tacuisse natales, dicamus et nos breviter quod B. Hugo, natione Valentinensis, loco juxta Isaram (11) fluvium sito, cui Castrum-Novum nomen est, parentes habuit et secundum sæculi dignitatem non infimos, et (quod excellenti) sanctitatis prærogativa conspicuos. E quibus pater, Odilo nomine, præter alia quamplurima, quæ militari licet in habitu laudabiliter gessit vel habuit, veritatis et castitatis amator exstitit. Nam et mendacia, ingenua mentis affectione, religiosis quam plurimis amplius evitabat; et licet duas, priore defuncta, citius fuerit sortitus uxores, nullos tamen, quod his temporibus et hac temporum labe (præsertim in potentibus) monstro simile ducitur, præter uxorios est expertus amplexus. Idemque ipse ævo jam gravis, sanctissimo momente filio, tanto fervore contempsit sæculum, ut senectutis immemor et delicatæ consuetudinis, duras, quas Carthusia propter verba labiorum Dei custodit, vias aggredi non dubitaverit; ubi annis fere decem et octo in tanta sobrietate, tanta vixit humilitate, ut cunctis ibidem Deo famulantibus charus, cunctis haberetur veneratione dignissimus. Cui viam universæ carnis ingressuro (erat quippe ferme jam centenarius) venerabilis affuit filius, eumque propriis et inunxit et sacra communione replevit manibus; expletoque condigna veneratione tam sancto funere, obitus diem, sicut et matris, eleemosynis, quoad vixit, celebrem duxit et sacrificiis.

3. Quæ videlicet venerabilis mater ejus, cum post abscessum viri (præter quem nullum peperit noverat) vellet et ipsa cuncta relinquere, quia feminarum religiosarum rara tunc erant monasteria, pii filii salubribus instructa monitis, continentia et eleemosynis, orationibus atque jejuniis, ac reliquis sanctis operibus in domo propria, quod reliquum erat impendit temporis, filios etiam suos, militaribus strenuos actibus, ab immoderatis, quantum poterat, frenans excessibus. Cui decumbenti, ea qua obiit ægritudine, optata filii adest presentia; adoranda tradit mysteria, extrema non multo post sepultura solvit obsequia, prompta solvens obedientia quod imperat Deus lege Mosæ, dicens: « Honora patrem tuam et matrem, ut sis longævus super terram (*Exod. 11, 12*). » De qua utique terra Psalmista Domino dicere creditur: « Tu es spes mea, portio mea in terra viventium (*Psal. cxli, 6*). » Hæc autem dicere fuerat solita, quod dum prægnans suis eum ferret visceribus,

Arcum fluvium e monte Ciniso defluentem, in ducatu Sabaudia, versus orientem, distans Gratianopoli xi M. P., sed montibus interrupto itinere.

(11) Supra Valentiam Rhodano influit Isara, ad quem adjacet Castrum Novum, adhuc hoc tempore *Châteauneuf* dictum. Perperam Wion, in Notis ad Martyrol. Benedict. Valentiam Hispanicam assignat.

visum sibi per somnium fuerit elegantem creasse parvulum, quem sistendum Dei conspectibus, sancti (in quibus et beatus erat Petrus) deferebant in cœlum. Hinc factum est, eadem adnitente, ut discendis applicaretur litteris; sperabatur enim (nec frustra) singularis apud Deum gratiæ futurus et meriti.

4. Amavit autem studia litterarum non mediocriter; propter quæ etiam in exteris profectus regiones, multa sustinuit. Inerat quippe illi, et usque ad ultimam senectam inesse non desinit, verecunda sobrietas; quæ eum et inter suos etiam necessariorum sæpe cogebat ferre inopiam, dum nec amicis, si quid eum angebat, pudore victus poterat confiteri; quo quasi freno a multis comprimebatur illicitis. Cum autem a scholis reversus, Valentia, ubi majoris canonicus erat ecclesiæ, inter sæculares et lubricos, juvenis licet, pudibundus demoraretur et sobrius (statuerat enim, sicut ipse dicebat, ab omni deinceps contaminatione immunem se, Deo juvante, servare), contigit dominum Hugonem, Galliarum omnium ex præcepto beatæ memoriæ Gregorii septimi (12) legatum, ad eandem venire civitatem; virum scilicet in ecclesiasticis negotiis strenuum et famosum, Ecclesiæ Diensis tunc præsulem (13), postea Lugdunensem archiepiscopum. Qui cernens juvenem elegantem vultu, statura procerum, eloquio temperatum, moribus verecundum; edoctusque ab eis qui noverant enjus esset eruditionis et generis et, ut erat tam in rebus humanis quam divinis ingenii perspicacis, agnoscens in eo magna quædam futuræ probitatis et sanctitatis insignia, hilariter et affabiliter amplexatus est, rogans ut ad se veniret, suorum certaminum comes futurus et particeps. Quibus non solum adversus laicos, qui ecclesias, decimas ac cœmeteria sacrilege detinebant, sed et contra sacerdotes, quorum vitam inhonesta conjugia maculabant, Simoniacos etiam, qui cupiditate cæcati, sacra profanaque miscebant, paucis juvantibus, acerrimus insudabat. Quod ipse libenter amplexus est.

CAPUT II.

Episcopatus Gratianopolitanus susceptus.

5. Aliquanto dehinc temporis exacto spatio, idem legatus apud Avenionem, non ignobilem Provinciæ civitatem, grande celebravit concilium (14), in quo multa ad Dei honorem et Ecclesiæ utilitatem præconio digna patravit. Ad hoc concilium, episcopo carentes et episcopum quærentes, Gratianopolitani venerunt canonici; compertoque præfatum juvenem conventui interesse præsentem, petierunt suppliciter, suffragante concilio, ab ejus venerabili patrono, cui gratæ officium societatis exhibebat, ut hunc sibi daret sine dilatione episcopum. Quibus ille protinus gratulabundus assensit, tum dilecti comitis gaudens ho-

(12) S. Gregorius VII, papa, ante Hildebrandus dictus, creatus 22 Aprilis an. 1073, mortuus an. 1086 die 25 Maii, quo inscriptus est Martyrol. Rom.

(13) Diensis episcopus creatus est Hugo an. 1073, ac translatus ad archiepiscopatum Lugdunensem an. 1092. Est sita urbs in medietate Delphinatus,

tum Ecclesiæ favens profectibus, enjus etiam sacris officiis futurum non dubitabat opportunum. At vero ille, repentino timore concussis ab imo visceribus, toto reniti corpore, magnisque clamare vocibus, et sese ætate, scientia et postremo moribus et vita tantis mysteriis imparem cœpit affirmare, nec ullatenus pati, in suæ salutis periculum, sua vilitate officia veneranda sædari. Quam utique de se sententiam, profundissima humilitate conceptam, usque ad finem non exiit; semper enim, in quantiscunque sanctitatis et honorum profectibus operum, inutilem se servus et pontificatus administratione indignum protestari non erubuit, semperque ad deponendum, sicut ex consequentibus liquet, paratus fuit. Vir autem profundi consilii, qui prædictis eum concesserat clericis, etsi gaudebat quod in hac ætate et habitu (erat enim habitu sæcularis, et annorum ferme viginti septem) honores non modo non appeteret indebitos, sed et repudiaret oblatos, cœpit tamen, rationabili qua pollebat facundia ejus erigere trepidationem, solari verecundiam, frangere pertinaciam, asserens, in talibus vel subeundis vel portandis oneribus, non de sua quemquam virtute, sed de Dei potius debere benignitate præsumere, a quo deberet sperare bonum quod deerat, et ad quem referre quidquid acceperat. Hujus itaque et cæterorum, qui aderant, virorum gravium consolationibus fractus atque hortatibus, tandem aliquando cessit electioni.

6. Præerat autem eo tempore Viennensi Ecclesiæ archiepiscopus, Garmundus nomine (15), quem propter Simoniam, cujus sustinebat infamiam, sibi manus imponere non admisit. Cunctis itaque, præter episcopi, a non sine reverentia memorando legato sumptis ordinibus, eodem comitante profectus est, ut a sedis apostolicæ summo consecraretur antistite. Ubi dum, consecrationis statutum opperiens diem, commoraretur, in ipsis quodammodo divinæ servitutis initiis, et in primis sacræ militiæ tirociniis, gravissimam hostis antiqui impugnationem, rudis et talium inexpertus, incurrit; quæ sanctam ipsius animam, usque ad illam ægritudinem qua et decubuit moriturus, die noctueque, nunc acrius, nunc mitius, non destitit excruciare. Quia enim sanctæ conversationis et illustrium operum insignibus meritis, magnam in populo Dei famam, magnam fuerat habiturus et gloriam, ne forsitan extolleretur, angelum Satanæ, sicut et beatus Apostolus, qui se colaphizaret, accepit (II Cor. xii, 7). Sic etiam apud prophetam Zachariam, Jesu sacerdoti magno, veri Salvatoris mysterium præferenti, Satan stabat a dextris, ut adversaretur ei (Zach. iii, 5). Nec hoc mirandum, cum conditorem et rectorem omnium

Valentia distans diei itinere.

(14) Anno 1080, in quo, deposito Achardo, Gibilinus factus est Arelatensis archiepiscopus.

(15) Guarmandus alii, sedit ab anno 077 ad 1083.

Deum, humana carne vestitum, impiis ausibus tentare præsumpserit; et postremo, ostensis totius mundi regnis cum sua gloria, « Hæc, inquit, omnia tibi dabo, si prostratus adoraveris me (Math. iv, 9). » idololatriæ etiam scelus persuadere conatus fuerit. Sicut ergo ipsi Domino incredibili præsumptione idololatriam, sic et ejus servo suggererat viperea machinatione blasphemiam, scilicet ut de Deo, vel de his quæ ad Deum pertinent, aliquid cogitaret indignum. Sed sicut a Domino, sic, eodem juvante, ab ejus servo victus et confusus abscessit.

7. Cum igitur impugnationem, ut diximus, insuspicabilem sensisset hostis antiqui, reputans ne forte indignatus adversum se fuisset Dominus, quod eligentibus cesserat vel invitus, electioni in se factæ abrenuntiare modis omnibus deliberavit, et sacras administrationes, quibus in dies se magis ac magis deputabat indignum, nullo pacto contingere. Quam deliberationem, ut putabat, saluberrimam, simul cum ipsa tentatione, ab imo corde lacrymis profusis atque suspiriis, ei, qui se duxerat, festinavit ostendere. At ille defectu ejus, et nimio (quanquam a religione profecto) timore, ex parte interim rationabili responsione sedato, ad memoratum papam pergere, et quiddam ejus angebat animum (utpote Christi vicario) totum revelare suasit. Quod cum humiliter devotique fecisset, tanta consolationis ab ejus ore sagina perfusus est, tantumque erga se dilectionis expertus affectum, ut de hac ipsa, quæ in desperationem eum pone compulerat, tentatione gaudere, et felicioris insuper spei materiam sumere cogeretur. **C** Decuit enim beatus papa, utpote in rebus his nec rudis nec inexpertus, arguere Dominum et castigare quæ diligit, et omnem filium flagellare quem recipit (Hebr. xii, 6), et ideo quanto durius cordi ejus imposuerat flagellum, tanto evidentius paternæ in eum dedisse dilectionis indicium. Præsensisse etiam jam jamque diabolus quanta per eum ipse damna passurus, quanta Dei populus virtutis foret incrementa sumpturus, et ideo omnes inveteratæ malignitatis insumere conatus, ut a sacris eum quoque modo deterrere possit officiis, permittente Deo, ad ipsius quidem ignominiam et pœnam, ad hujus autem coronam et gloriam.

8. Hujusmodi sermonibus, et veritate plenis et auctoritate roboratis, non quidem tentatione penitus extincta, sed tamen consolatione suscepta, animæ-quiior effectus, consperationem ab eodem post modicum suscepit episcopalem. Tantus autem et in ipsa consecratione, et toto illo quo ibidem demoratus est tempore, illius viri tanti amor in eum ostensus est, ut patenter ostenderetur, divinæ in eo gratiæ magnam aliquod præsensisse præaugurium. Sed et comitissa Mathildis (16), habitus quidem feminei, sed animi per cuncta virilis, quæ rerum humanarum tumultus atque pericula, iastat prophetissæ Deborah,

(16) Acta collegit et edidit Italice Franciscus Maria Florentinus. Plurima de ea dicuntur in Vita

A prudenter sedare et fortiter noverat tolerare, in suo Deum venerans famulo, diei consecrationis ejus necessaria cuncta subministravit, pastorem, quo diu usus est, baculum dedit, additis psalmodiarum secundum B. Augustinum Explanationibus, cum B. Ambrosii volumine, cujus est titulus De officiis, totoque quo deinceps tempore vixit, tanquam verum Dei famulum sincera devotione specialiter honoravit et coluit, sitiens ejus instanter et consiliis instrui et oratione defendi.

9. His ita non solum prospere sed et religiose peractis, ad susceptam reversus Ecclesiam, invenit clerum et populum, in divinis nimis rudem et incompositum, et sanctarum observationum in tantum inscium, ut non solum gradus inferioris clerici, sed et sacerdotes uxores ducerent, nuptias publice celebrarent, emere ac vendere sancta non hæsitarent, ecclesias, oblationes, decimas et cæmeteria laici, et eorum ditioni sacerdotes subditi possiderent; usurarii sive sœneratores injusta ex alienis damnis læra coarcervarent, nec ob hoc tamen minus eorum aliqui vel ecclesias intrarent, vel mysteria sacrosancta perciperent. Adeo erant omnes disciplinæ totius expertes. Porro substantia domus episcopalis, dissipantibus non tam episcopis quam tyrannis qui præcesserant, pene fuerat tota consumpta; unde multas ibidem etiam necessarii victus inopias per plures pertulit annos, eo quod nec illicitis contractibus (sicut pluribus mos est) suas indigentias supplere volebat, et mutuare, unde redderet non habere se cogitans, minime præsumebat. Verum tot et tanta suscepti populi vitia vel peccata, quanta vigilantia quibus prædicationis et disciplinæ flagellis persecutus fuerit; quos ibidem labores, quos discursus, quasve sollicitudines insumpsit; quæ jejunia, quas vigiliæ, quas psalmodias, quos genitus, quas preces, quosque lacrymarum imbres, ad propitiandum pro eis Dominum, paterna pro eis compassione profuderit, non est nostræ facultatis evolvere. Sed nec, quis ex tantis laboribus provenerit fractus, nostris exponi verbis aut potest aut opus est, cum rerum in melius manifesta mutatio idipsum cernentium evidenter ingerat oculis.

CAPUT III.

D *Monachus Cluniacensis per annum. Frequens in Carthusia cum S. Brunone et aliis conversatio. Inierit afflictiones donum lacrymarum.*

10. Ipse vero interim, pennatorum in Ezechiele animalium, coram sua semper facie gradientium, sedulus imitator, sese ante se ponere, et sua vel pericula vel profectus subtili examinatione discutere non cessabat. Contemplans itaque suam vel iratam, vel morum imperfectionem (in quam præcipue usque ad mortem mentis oculos intentos et ipse habuit et alios habere persuasit) et suscepti pondus officii, necdum duobus post consecrationem expletis annis

S. Anselmi ep. Lucensis, a nobis edita, ad diem 18 Martii, potissimum cap. 2.

contemptis omnibus, Casa Dei (17) ordinis Cluniacensis factus est monachus: ibi quippe majus tunc pauperitatis et humilitatis studium visebatur. Ubi sanctorum, quorum ibidem aderat copia, virorum succensus exemplis, eosque suis, quanquam novitius, non minus ipse succendens, annum fecit; cum cæteris bonis, tum præcipue humilitate (cujus præcunctis virtutibus sectator existit indefessus) cunctis amabilis. Ita namque sese gerebat ut cunctorum imitatione pariter et veneratione dignus existeret. Post hoc cogente, qui se sacraverat, memorato sedis apostolicæ præsule Gregorio septimo, ad episcopatum a monasterio, quo fervens intraverat, ferventior est reversus, ex unius anni studiis tanta virtutis incrementa reportans, quanta de diuturnæ vitæ laboribus vix assolent multi; pro claustrum circumspeditionem habens pervigilem, qua non tantum sui sensus corporis, sed et cognitiones comprimeret cordis; pro abbate justitiam, a cujus mandatis nec prosperis unquam potuit nec adversis abduci; pro congregatione autem religiosos (quibus, propter illud: « Cum sancto sanctus eris, et cum viro cinnocente innocens eris [II Reg. xii, 26], » carere nunquam voluit) socios, ino totam universaliter Ecclesiam, quam tam sinceræ dilectionis complectebatur affectu, ut ejus nec adversa nec prospera inconcussis posset tolerare visceribus. Nam juxta illud Apostoli: « Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror? » (II Cor. xi, 29), semper Ecclesiæ et lætabatur prosperis et torquebatur adversis.

11. In his agebat, et ecce tribus necdum in episcopatu, post monasterii reditum, completis annis, est magister Bruno (18), vir religione scientiaque famosus, honestatis et gravitatis ac totius maturitatis quasi quoddam simulacrum. Habebat autem socios magistrum Landuinum (qui post eum Carthusiæ prior extulit), duos Stephanos, Burgensem et Diensem (hi S. Rufi (19) canonici fuerant, sed desiderio vitæ solitariae ei, abbate favente, sese junxerant), Hugonem etiam, quem cognominabant Capellanum, eo quod solus ex eis sacerdotis fungere officio; duos laicos, quos appellamus Conversos, Andream et Guarinum. Quærebant autem locum eremiticæ vitæ congruum, necdumque repererant. Hac ergo spe, simul et suavi sanctæ conversationis ejus odore trahente, ad virum sanctum venerunt. Quos ille non solum grateranter sed et reverenter suscepit, tractavit, et voti compotes fecit. Ipso namque consulente, juvante, comitante, Carthusiæ solitudinem intraverunt atque exstruxerunt. Viderat autem circa id tempus per somnium in eadem solitudine

(17) Casa-Dei monasterium in Arvernia, fundatum a S. Roberto primo ibidem abbate, mortuo anno 1058, die 24 Aprilis, ad cujus Acta plura de illo monasterio dicuntur. Wion perperam S. Hugonem appellat abbatem Caslestensem.

(18) Hæc latius referuntur in Vita S. Ermonis, ad 6 Octobris, hinc ob sinceritatem et antiquitatem illustranda. Lib. I Speculi Carthusiæ, cap. 5, dicitur « S. Hugo credi socius in scholis fuisse magistrum

A Deum suæ dignationi habitaculum construente, stellas etiam septem ducatum sibi præstantes itineris. Erant vero et hi septem. Quapropter non istorum tantum, sed et qui successerunt eis, consilia libenter amplexus est, et usque ad mortem Carthusiæ habitatores consiliis fovit semper et beneficiis.

12. Licet vera et prius divini amoris totus arderet incendiis, non aliter tamen ad disciplinæ celestis exercitia eorum exemplis et familiaritate inferuit quam si flammanti quis facit plures circumponat alias ardentes. Erat cum eis, non ut dominus aut episcopus, sed ut socius et frater humillimus, et ad cunctorum, quantum in ipso erat, obsequia paratissimus, adeo ut vir veperabilis Guilhelmus, prior tunc S. Laurentii, postea S. Theofredi (20) abbas, magistro Brunoni etiam ipse religiosa devotione non mediocriter alligatus, B. Hugonis contubernalis (bini quippe tunc per singulas inhabitabant cellas apud magistrum Brunonem), non leviter conquereretur quod pene omnia, ad humilitatem aspectantia, intra cellam sibi præriperet officia; et episcopus non secum, saltem ut socius, sed potius conversaretur ut famulus, non licere sibi tristis asserens ex servilibus operibus quidquam attingere, quæ juxta morem debebant per vices efficere, eo sibi cuncta præripiante. In tantum autem eremum devotus incolebat sedulus, ut eum magister Bruno nonnunquam exire compelleret: « Ite, dicens, ite ad oves vestras; eisque, quod debetis, exsolvite. » Eo tempore, magnæ pauperitatis et humilitatis ardore succensus, voluit equitaturas suas cunctas vendere, et, diviso pauperibus pretio, propriis pedibus in prædicatione discurrere. Sed homo profundi cordis, magister Bruno scilicet, cujus consiliis non aliter quam præceptis obtemperabat abbas, non consentit, timens ne apud se forsitan extolleretur, aut a cæteris de singularitate judicaretur episcopis, aut (quod dubium non erat) idipsum propter asperitatem et inæqualitatem itinerum consummare non posset.

15. Factum est autem, ut, dum contemptis carnalibus, spiritualia zelo ferventiore sectaretur, præ nimis vigiliis, jejuniis et lectionibus, orationibus et meditationibus, et reliquis sacris exercitationibus, capitis et stomachi gravissimam decideret in ægritudinem, cujus molestiis et cruciatibus, omni fide frequentioribus et acrioribus, per quadraginta ad minus annos, quoad vixit, nequaquam caruit, atque ita ad illum, cujus supra meminimus, Satanæ angelum, quo multiplicius colaphizatus minus extolleretur, alter est additus. Quantum autem his dualibus afflictionibus, tentatione videlicet et ægritudine, tau-

Brunonis. »

(19) Erat tum hoc S. Rufi monasterium ad muros urbis Aventonensis; sed postea ab Athigensibus vastatum, dein Valentiam translatum est.

(20) Monasterium S. Theofredi, a S. Calminio duce Arvernorum exstructum, sex leucis distat eodiodio, in cujus est diocesi. Coluntur S. Calminius 19 Augusti, et S. Theofredus 18 Aug.

quam aurum in fornace, decoctus atque purgatus, in spiritualem erga Deum devotionem, et in omnium afflictorum veram compassionem excreverit, nec ipse adhuc vivens ad plenum, si vellet etiam, posset exponere. Quo enim per hæc magis affligebatur, eo vehementius spretis, quæ mundi sunt, in Deum, refugium verum et unicum, totus efferebatur, voluptatem inde, sicut aiebat, tanto plenior hauriens atque suaviorem, quanto fuerat angustiam passus acerbiorem, juxta illud psalmi: « Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ letificaverunt animam meam (Ps. xciii, 19). » Hujusmodi alteritatum (21) in eo ad finem usque non cessare vicissitudines; nunc enim in superna totis viribus spiritalibus erectis oculis, gustando et videndo quoniam suavis est Dominus, ineffabilibus recreabatur gaudiis; nunc infirmitatibus humanæ pondere relapsus ad solita, prioribus non vacabat angustiis. Utrobique lacrymæ; ibi pro gaudio, hic pro tædio. Quid plura? Faciæ sibi fuerant lacrymæ suæ panes die ac nocte; non has illi prospera, non has siccabant adversa; vix legere, vix psallere, vix sine his divina meditari. Adeo namque harum in eo excreverat gratia ut frequenter nec edenti, nisi frenatæ, deessent; multoties enim per has sibi et sociis convivium, maxime aliquot ante finem annos, vel impediabatur, vel fuscabatur.

14. Habebat quippe lectorem, a quo sanctos codices, quorum non paucos scribi fecerat, et alibi et præcipue sibi ad mensam legi faciebat, ut duplicatis deliciis sese suosque saginaret. Cumque lectori de divinis vel severitatibus vel miserationibus aliquid occurrisset insigne, id ipsum bis aut ter dicere compellebat; nec mora, spiritali per Scripturam voluptate gustata, concussis ab imo visceribus, tantis lacrymarum infundebatur irriguis ut voluptatem ventris et gutturis, et sibi funditus tolleret, et in sociis temperaret. Edocit itaque per experientiam comites, cum tales motus cernerent imminere, inuebant lectori celere et aliquantisper a legendo cessare, ut taliter molestiam hanc possent ad tempus declinare. Hanc autem divini muneris gratiam peccatores, ob confessionem ad eum venientes, vel maxime sentiebant, clementer enim hos humilliterque suscipiens, patientissime audiebat; aliquando fletus ipse cum fletibus, aliquando vero ad lacrymas suis eos excitans fletibus: quod uno liquet sufficienter exemplo. Vir Deo charus Gausterius (22), cognomento Calnesius, qui apud nos in monachatu diu laudabiliter vixit et oblit, solebat referre, quod cum in sæculo positus, suas ei confiteretur offensas (erat enim in Ecclesia Gratianopolitana litteris et honore præclarus), incubuerit ipse super caput ejus, et tantam verticis lacrymarum infuderit copiam ut madefactis capillis, deorsum et in rivuli per contenti ora defluerent. Porro mulierum confessiones non minus caute quam benigne suscipiebat; non enim in au-

gulis, aut obscuris aut secretis locis eas audire solitus erat; sed potius tibi a pluribus applicabat, et aurem quidem satis familiariter applicabat, oculorum autem in alteram partem vertebat aspectum, auditum solum, propter insidias diaboli, hæjmodi negotiis asserens applicandum.

CAPUT IV.

Oculorum et aliorum sensuum ac linguæ sanctæ custodia.

15. Prædictam suorum oculorum custodiam incredibilem semper et ubique circumspectione servabat, ita ut cum potentes ac nobiles mulieres juxta illud Apostoli: « cui honorem, honorem (Rom. xiii, 7), » ad colloquium honorifice hilariterque frequenter susciperet, multa coram se diuque tractantium facies penitus non videret. Dicebat enim cogitationes illicitas difficillime posse vitari, nisi quis corporis sensus vigilantia multa compresserit; intrare autem, secundum Prophetam, mortem per has quasi fenestras, et ingredi domos nostras (Jer. ix, 21). De qua etiam cohibentia sensuum dum vice quadam cum religiosis quibusdam colloqueretur (inter quos erat vir litteris et puritate conspicuus: dominus scilicet Airdus, archipresbyter tunc ipsius, nunc Mauricenus episcopus), respondit idem vir Domini Airdus passim se mulieres aspiceret, nec earum sibi nocere contutum; est enim castissimus. Ad quod ille, non a mulierum tantum, sed a virorum quoque vultibus religiosæ mentis avertendum respondit intuitum; asserens (quod experientia sua potest quisque conjicere), per communionem humanæ mutabilitatis atque compassionem, fieri ut affectiones conspecti frequenter ad conspicientem inestimabili velocitate pertranseant, et, verbi gratia, de irato iratus, et de tristi tristis, et de lasciviente fiat lascivens; quas passiones satis esse habere quemquam proprias, non in se transcribere taliter alienas: nullius se totius episcopatus sui mulieris, præter unius, ita faciem aspexisse, ut ex consideratione vultus, si occurreret, quænam esset, posset agnoscere. Quid hac responsione castius? quid circumspectius? quid philosophia vera refertius? Talem utique se mulieribus exhibuisse, castissimum; talia in humanis affectionibus advertisse, sapientissimum. Hinc fuit illud quod cum de matre mea (quæ cum eo, quæ voluit, quandiu voluit, locuta fuerat) ab eo quæsissem utrum eam valde senecta fregisset, paululum secum præmeditans, « Nescio, inquit, utrum sit velus an non. » Hinc et illud, quod muliere quadam, potentia nobilitateque præclara, cujus nomen edicere nolumus, in ejus conspectu, quam morose placuit, multa loquente; cum et ipse, quod libuit, respondisset, illaque discessisset, dicerentque socii ejus, quos prudentes et religiosos semper habere curabat, cur non eam corripuisset, quod se suamque faciem tam facete tamque lascive poliret, respondit ille, non sine horrore quodam et exsecratione, faciem ejus se penitus non vult ita dicam, alteritate corpus afficiunt. »

(22) Alii Gausterius et Gualterius.

(21) Alteritas, vicissitudo. S. Augustinus De musica, lib. vi: « Cum adhibentur ea, quæ nonnulla,

disse. Et quidem mirum, quod faciem illius unius non viderat, qui nullam noverat? Ubi nunc sacerdotum, ubi plurimorum in sacro habitu constitutorum curiosa lascivia, lascivæque curiositas? Attendant hæc et imitentur, si possunt; mirentur et revercantur, si non possunt. Sed et qui sanctitatem sine miraculis nihili ducunt; quæ nos ideo non magni facimus, quoniam ab electis hæc et reprobis haberi communiter scimus, et in majoribus patriarchis multisque aliis qui Deo valde placere sanctis vel nulla vel pauca reperimus: qui tamen, ut dicere cœperamus, miracula quærent, etiam atque etiam considerent utrum mirabilius ab homine, mortali carne circumdato, quidquam debeat exigi; et utrum cuiquam possit non impossibile videri, per quinquaginta et amplius annos grandem episcopatum a quolibet homine regi, et præter unius, nullius omnino femine faciem sciri. Et certe erat hæc ipsa parum quidem formosa, sed consilii ejus satis indiga. Et tamen ad ipsius præsentiam, non solum ex suo, sed etiam ex aliis episcopatibus, seu pro confessione, seu aliis causis innumeris, tanto devotius frequentiusque veniebant, quanto sanctiorem cognoverant.

16. Non autem hunc solum, id est, oculorum sensum, sed et cæteros omnes simili diligentia cohibebat. Aures namque et linguam cum a cæteris illicitis, tamen quam maxime ab obrectationibus frenans, aiebat sufficere unicuique propria peccata, nec esse necesse ut alienis, suam vel audiendo conscientiam, vel loquendo, contaminet linguam. Rumores nec interrogabat, nec facile referebat. Veracem autem eum fuisse in suis sermonibus, quo certius quam inimici testimonio probare poterimus? Guigo (23) comes, ad ea quæ mundi sunt homo satis idoneus, circa eundem etiam Dei famulum tranquillitatis tempore valde devotus, invictissime pro justitia resistenti, molestias non parvas nec paucas intulit, his namque, ut multa taceamus, ab eo pro suis est excommunicatus excessibus, his eum episcopalibus expulit dominibus. Itaque cum grande placitum inter eos haberetur, in præsentia Guidonis (24) Viennensis archiepiscopi, qui postea papa Calixtus effectus est, et vir Dei, juxta illud quod scriptum est: « Justus quasi leo confidens absque terrore erit (Prov. xxviii, 1), » justitiam adversus comitem aperta contradictione defenderet, indignatus ille atque iracundiæ facibus inflammatus, paratusque, sicut apparuit, quidquid potuisset objicere, quasi pro gravi crimine intulit, dicens: « Audiavi aliquando a vobis ego, quod verum non erat dici. » Ad hæc sanctus episcopus, coram cunctis qui aderant (aderant autem diversi ordinis non pauci) interrogavit utrum se scientem audisset mentitum. Tunc ille, quanquam iratus, quanquam furore repletus, veritatis tamen pondere pressus,

23) Floruerunt isto tempore Guigo Craesus, filius Guigonis veteris, qui et comes Albonensis, et Guigo comes Forestensis, de quibus agit Nicolaus Chouireus, lib. II Delphinatus pag. 797. At quisnam hic ἀπομαρτυρῶν; Guigo comes appellatur, dijudicent

A eum se respondit scienter nullatenus audisse mentitum. De veriloquio igitur ipsius hoc unum hostis et irati sufficiat testimonium.

17. Et quanquam digressivus forsitan arguamur, quia tamen per comitem beati viri patuit veritas, per eundem monstretur consequenter etiam charitas. Infestissimus, ut dictum est, erat ei, adeo ut non in suis domibus, sed aut nobiscum, aut Lugduni demoraretur; ejus quippe civitatis Ecclesia magnam illi reverentiam, magnamque in suis tribulationibus præsidium semper exhibuit, ejusque consiliis in gravioribus uti negotiis pergratum habuit. Cum ergo die quadam de comite pariter loqueremur, ait ipse bonam se de salute illius spem gerere, nec assecutorum Dei misericordiam desperare, quia nunquam delectabilius aut ferventius quam pro eo solitus fuisset orare. Miranda charitas, sed et stupenda non minus humilitas! Quid enim charitate plenius, quæ deo apud homines singularius quam orare non segnius pro persequente quam obsequente? Quid autem humilium quam hanc ipsam devotionem non ad sua, sed ad ipsius referre merita, non quæ jam esse sciret, sed quæ futura speraret? Quia igitur certum est ab eo mandatum esse impletum, quo dicitur: « Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos (Matth. v, 44), dubitari non licet assecutum etiam mercedem quæ sequitur: « Ut sitis filii Patris vestri, qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos (ibid., 45). » Qua profecto mercede nihil beatius, ut et præcepto nullum sublimius. Accedant itaque, qui cordis non carent oculis, ut videant cujus sit meriti qui talis exsecutor præcepti, tanti compos est præmii.

18. De tactu vero vel odoratu superflue facimus mentionem; quorum alterum, id est odoratum, ad hoc solum curabat, ut putores propter passiones cerebri non admitteret; alteri vero, id est tactui, et antequam ordinaretur, in totum valefecerat. Nec ideo se suosque sensus ab intuitu feminarum tam disciplinate frenabat, quod circa libidinis vitium se sentiret infirmum (quippe quæm et præfata tentationes atque infirmitatis angustia, et ecclesiasticæ dispensationis multiplices curæ, et maxime assiduum legendi, psallendi, orandi, meditandi, speculari-que divina studium, ad hujusmodi delectationes pene fecerant insensibilem), sed ut sui habitus et officii, qualem decebat, maturitatem severitatemque servaret; et contra inveterati hostis insidias, circumspeditionis infirmioribus, quæ sequerentur, exempla monstraret; docens non debere quemquam de quantalibet puritate vel firmitate præsumere, cum et homo, testante Job, in eodem statu non perseveret (Job. xiv, 2); et adversarius rugiendo sicut leo circum-

alii.
24) Guido, e nobilissima comitum Burgundiæ familia, creatus archiepiscopus anno 1083, dein legatus apostolicus, papa electus est an. 1119, et Calixtus II dictus, mortuus an. 1124.

cuniens, quærat sine cessatione quem devoret (I Petr. v, 8); David et Salomonem pro oculis ponendo, quorum, quia se circa mulieres exhibere licentius, alter ex summa innocentia in adulterium decidit et homicidium; alter de sapientia, qua mortales cunctos excesserat, in servitutem usque desipuit idolorum. Desideria porro ventris et gutturis vir beatus instantia quanta represserit, res ipsa, tacentibus nobis, certioribus probat indicis. Capitis namque dolores et stomachi, his maxime creati studiis, satis et super satis eum ab hujuscemodi monstrant abstinuisse deliciis.

CAPUT V.

Eleemosynæ factæ, munera spreta, dissidia sublata, conciones, auctoritas summorum pontificum defensa.

19. Eleemosynæ sane fuit et per se diligens executor, et in aliis etiam fervidus exhortator; exceptis enim domus suæ duntaxat necessitatibus, cuncta pene, quæ consequi poterat, non in thesauros congregabat, posteriorum vel dissipanda litibus, vel consumenda luxibus, sed sciens illud Apostoli: « Hilarum datorem diligit Deus (II Cor. ix, 7), » distribuit lætus egentibus. Denique annulos aureos et gemmatos, calicem etiam similiter aureum vendidit, tempore magnæ famis, horreis defectum minantibus, et alendis impendit pauperibus. Adjuvantes etiam non minime hanc in eo gratiam potentes et nobiles, qui sanctæ conversationis ejus, longe lateque salubriter suaviterque fragrantis, odore percepto, de remotis etiam regionibus, quamvis eum non vidissent, ob divinam tamen reverentiam beneficia multa mittebant. Procul non a mensa tantum ejus, sed a totis etiam atris, histriones tanquam vasa perditionis et organa falsitatis, procul militares clientes, tanquam rapinarum et cædium et totius instrumenta crudelitatis, procul etiam equites, nisi rari, et ipsi raro, respectuque quam maximi specialis (25) utilitatis. Non enim æquum putabat ecclesiarum bona, quæ patrimonialia sunt æstimanda pauperum, in aliorum expendi, præsertim malorum, usibus hominum; imo magis semetipsum, tanquam ex pauperibus unum, graviter accusabat, quod sibi ac sociis, de rebus sibi commissis competentem sumeret copiam, ac non potius sustineret cum pauperibus et ipse præuper inopiam. Eleemosynam igitur, ut diximus, libenter faciebat, sedule suadebat, pro satisfactione etiam penitentibus injungebat. Hæc namque tria præcipue culpas suas emendare cupientibus sectanda præcipiebat, orationem, jejunium, et eleemosynam, non humanam in hoc temeritatem, sed evangelicam sequens auctoritatem. Dicit enim Dominus pessimum demoniorum genus ejici non posse, nisi in oratione et jejunio (Marc. ix, 28). Alibi quoque Phariseis loquens: « Date, inquit, eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis (Luc. xi, 4). »

20. Verum si scribere velimus quanta modera-

lione hæc ipsa pro personis, viribus, affectibus et facultatibus dispensare solitus erat, quamque sapienter et sobrie res suas in suorum et suos spirituales et corporales usus, nec non et pauperum solatia distribuerit, erit quidem non solum sanctitatis ejus, sed et solertix documentum evidentissimum: sed lectoris debemus vitare fastidium. Illud sane quo pacto præterire possumus, quia vel breviter attingamus, quod cum frequentissime suorum et alienorum causas mundanas et ecclesiasticas audiret, irritaret, terminaret; cumque in subditis sibi clericis per tam prolixum vitæ spatium toties consecrationes, degradationes, reconciliationes, pro personarum et ecclesiarum competentibus causis et necessitatibus, celebraret, manus suas tamen ab omni, secundum propheticum præconium, excussit munere (Isai, xxxiii, 15). Eo iudice, nulli unquam, personæ dignitas, nulli pecuniæ profuit quantitas, nullum paupertas, nullum quantacunque officiorum sive natalium rerum fecit extremitas; non mitiorem amicus, non durior expertus est inimicus; non de argentatam convictis vel contentibus imposuit penitentiam, non lucrosam in placitis defendit ediditve sententiam; non considerabat personam pauperis, non honorabat vultum potentis: quod beati viri eo præclaris illustrat meritum, quo rarius vel in presentibus, vel in præteritis habet exemplum. Quanta nobis hoc loco, si laudare comparatione malorum bona velimus, offertur materia in presentium temporum fæces invadendi; in quibus, cum dedecore atque eversione honestatis et æquitatis, pecunia templa penetrat, altaria maculat, sacerdotia venundat, innocentiam exterminat, omnia divina profanaque contaminat: Excæcant nunc munera oculos sapientum, et subvertunt verba justorum; omnes diligunt munera, sequuntur retributiones; a minimo usque ad maximum omnes avaritiæ student, a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum, non deficit de plateis nostris usura et dolus, postremo in capite omnium avaritia, et pecuniæ obediunt omnia. Sed hæc hactenus; non enim ista suscepimus.

21. Ad Dei igitur hominem verba vertamus, qui temporalium negotiorum litigiosas causas æternorum amore non amare, sed tolerare, magistra pietate, didicerat. Dicebat enim omni febre molestiora sibi placita, modisque omnibus his abrenuntiaturam, si non in hoc Deum se sciret offensurum. Intererat autem illis tantummodo pacis obtentu, maxime pauperum atque ecclesiarum; his etenim noverat gravius moles nocere guerrarum. Ubi vero inexorabilia in aliquibus odia et inexpressibiles repererat iras, tunc deum fortissime, de Dei sisus auxilio, totusque in charitatis atque humilitatis solutus affectum, instantissime devotissime, offensis, pro his qui offenderant, supplicabat. O quoties salutis humanæ quasi cæcatus desiderio, in cænoxa se pro talibus causis loca pro-

(25) Loco specialis in altero nostro ms. legitur spiritualis, quod et argenti apud Sarium appositum est.

fecit! quoties ad pedes contemptibilium etiam personarum diu prostratus jacuit! Nec facile, imo pene nunquam frustrabatur optatis; nam et si qui negassent, non solum gratis, sed et cum satisfactione pœnitentes, offerebant postea non roganti quod negaverant supplicanti. Tantam quippe omne genus hominum ei reverentiam deferabat, ut Deum graviter offendisse se crederet quisquis ei postulata negasset.

22. Fuit etiam prædicator egregius; erat quippe non mediocriter litteratus. Sed et ingenio et memoria bene præditus erat, in quantum molestia capitis non obtundebat; nam et litteras suas ipse dictabat, eas præsertim quarum ei cura propensior erat. Ideo autem prædicans facilius suadebat, quia quod verbis dicebat, operibus ostendebat. Ut enim commissam efficacius instrueret plebem, faciendo præveniebat sermonem, sicut et de Domino scriptum est: « quia cœpit Jesus facere et docere (Act. i, 4). » Instruebat igitur ad confessionem, excitabat ad pœnitentiam, promptam ad ignoscendum divinam monstrando clementiam; nec quærebat in quo a litteratis quasi sapiens laudaretur, sed quod ab auditoribus et melius intelligeretur et utilius retineretur. Denique in tantum auditores ejus interdum prædicatione ejus movebantur, ut capitalia etiam aliqui crimina, Deum magis verentes quam homines, publice faterentur; quod sequens declarabit exemplum: Apud Vinnai-cum castrum (26), populo multo, ad dedicationem ecclesiæ congregato, verbum fecit quo in multas lacrymas audientium corda resolvit. Ibi mulieres duæ, quæ (sicut apparuit) ejus verba profundius aure cordis imbiberant, audientibus pluribus scelera confessæ sunt quæ commiserant; et posterior quidem quid dixerit, non satis habemus compertum; prior autem suum se prodidit occidisse maritum. Cunque vir Dei necis exquireret modum, retulit in escam illi se dedisse venenum; post quæ jussit præsentem abscedere, ut ei cæteri, quod volebant, liberius posset ostendere. Tanta vero ad cōfitemdum fuit reliquæ plebis instantia, ut ne dimidiam quidem partem ejus, in tali opere valde licet devota, auscultare quiverit tolerantia. Hoc a viro ætate et sanctitate reverendo Wilhelmo, S. Theofredi nunc abbate, tunc monacho, nos audivimus, qui beati viri per annos plusquam viginti comes exstitit individuus.

23. Sed quando nos omnia bona ejus, vel breviter tangendo, memoriæ mandare poterimus? Congesserat namque in illum unum divina gratiæ virtutum ornamenta plurima, quæ dispertita per singulos, plurimos illustres sufficienter facere possent atque conspicuos. Si enim laudatur castitas, quis illo mundior? si sermonis veritas, quis in loquendo cautior? si Dei charitas, quis ferventior? si proximi, quis benignior?

(26) Vinnai-cum castrum, vulgo *Vinay* oppidum, sex M. P. ab Antoniano cœnobio distans. In altero ms. legitur *Insuai-cum*; et Surio adiectum est *Ju-suicium*.

(27) Successit Calixto II pontifici Honorius II,

A si humilitas, quis dejectior? si eleemosyna, quis largior? si oratio, quis devotior? si lacrymarum gratia, in quo effusior? si contemplatio, in quo sublimior? si tolerantia, quis in tribulatione fortior? si justitia, quis districtior? si prudentia, quis circumspectior? si temperantia, quis moderatior? Verum, cum talis esset ac tantus, ipse tamen, juxta illud Evangelii: « Cum feceritis omnia, dicite: Servi inutiles sumus (Luc. xvii, 10); » se infructuosum, se semper accusare non cessabat inutilem, qui episcopi locum occuparet, episcopi honorificentiam susciperet, episcopalia bona consumeret, episcopi vero nec merita, nec fructus haberet. Et certe præsto erant quæ possent menti ejus non modo solamen afferre, sed et in superbiam, nisi tam solida esset, extollere. Ut enim taceamus quæ clero pariter et plebi per eum bona provenerant, eremus Carthusiæ, Calesiensis abbatia, excubiarum eremus, regularium canonicorum apud Miserenum et apud S. Georgium domus, ipso adnidente cœperant, ipso spiritaliter et corporaliter fovente profecerant. Sed ipse imperfectionem suam, qua nec Apostolus carebat, dicens: « Non quod jam acceperim aut perfectus sim (Phil. iii, 12), » tantummodo cogitans; et cum Psalmista dicente: « Ut sciam, quid desit mihi (Psal. xxxviii, 5); » non quid sibi virtutis adesset, sed quid deesset subtili admodum discussione considerans, episcopalem sarcinam modis omnibus exuere desiderabat; qua sententia vel desiderio, sicut in principio diximus, ab initio suæ promotionis ad mortem usque non caruit.

C 24. Hac igitur voluntate in dies augmenta sumente, Romam legatos et litteras in hoc ipsum ad venerandæ memoriæ papam misit Honorium (27). Sed cum legati postulata non impetrassent, imo magis litteras ad eum consolatorias et ad perseverandum exhortatorias accepissent, ipsemet, quamvis morbis ac senectute gravatus, spe tamen in posterum quiescendi roboratus, eundem Romanum pontificem adire curavit, rogans suppliciter et obtestans dari senectuti suæ licentiam quiescendi, et Ecclesiæ Gratianopolitanæ meliorem in suum locum pastorem substituendi. Sed nec ipse (quamvis multas, ut putabat, justas et animi et corporis allegaret occasiones) impetrare valuit, ut sibi tantum et Deo vacare permitteretur. Creditum est enim quod sola auctoritate et sanctæ conversationis exemplo plus posset plebi prodesse subjectæ debilis et ægrotus, quam quivis alius, robustus licet et sanus. Concessis itaque cæteris quæ petebat, honoratusque a summo pontifice et consolatus ut potuit, ad propria remeavit; dimitti tamen episcopatum olim conceptum non deposuit desiderium.

25. Defuncto autem Honorio (28), cum per tyrannicam et schismaticam rabiem, non suis meritis, sed

anno 1124, 14 Decemb. Et obiit mense Februarii anni 1130.

(28) Successit jam dictis mense et anno Innocentius II.

cognatorum et fratrum fultus præsidiis, Petrus Leonis (29) adversus vestram innocentiam, quæ beatæ memoriæ Honorio successerat, emersisset, atque hoc vir Dei certissime comperisset, morbis licet, ut diximus, et ætate consumptus, zelo tamen domus Dei, cuius diligebat decorem, perrexit Anicium (30), ut eundem cum aliis episcopis excommunicaret schismaticum. Quæ profecto excommunicatio, propter auctoritatem tanti viri, contulit multum et profectum Catholicis et detrimentum schismaticis. Et certe tam idem Petrus, quam pater ejus, sancto viro multas olim venerationes et obsequia præstiterant; sed beatus homo in tali negotio, id est, ubi periclitabatur justitia, nec amicitia flectebatur, nec potentia terrebatur. Nam et ante aliquot annos, cum Henricus Imperator papam Paschalem, cum clericis et parte civium, in ecclesia B. Petri nefanda prodicione cepisset, et eorum qui secum erant capti, pietate victum, ad illicita pacta coegisset, ipse præ cunctis, ut apud Viennam (31) excommunicaretur, effecit; qua excommunicatione, Ecclesiæ suæ Domino roborante sententiam, tyranni illius in contrarium est mutata prosperitas, et imperiali dignitate privata posteritas. Declinante igitur persecutiones præfati schismatici serenitate vestra, et Gallias ingressa, occurrit ei Valentian B. Hugo, cum lacrymis rogans et obsecrans (quod et pridem ab antecessore vestro petierat), ut scilicet cunctis sarcinis et honoribus ecclesiasticis absolveretur, et utilior in Ecclesia Gratianopolitana pastor eligeretur; sed nunc tunc quidem impetrare potuit, quod tam efficaciter humiliterque petivit.

CAPUT VI.

Morbus, visitantibus monita data, mors, sepultura.

26. Ab hoc tempore cœpit in dies magis magisque detrahere. et morti crebrescentibus molestiis propinquare. E quoque namque Satanæ angelis, quos ei ad colaphizandum, ne extolleretur, datos supra retulimus, tentatione videlicet atque infirmitate, alter, id est tentatio, ita extinctus est ut nec vestigium ejus nufum relinqueretur; alter vero, hoc est infirmitas, excrescere quotidianis non cessavit augmentis, donec illo obeunte, ipse quoque pariter finiretur. Sed cum et antea semper verbis et operibus, in ejus beata anima Deum habitare claruerit, tum præcipue in hac infirmitatis afflictione postrema, quis vel quanti foret meriti, et quam sincero Dominum veneraretur affectu, et quam vera dilectione in tam diuturna vita sua justitiam veritatemque defensasset, latere non potuit; nam per ejusdem infirmitatis nimiam violentiam, deleta vel perturbata est pene tota memoria, in ea duntaxat parte quæ bonis malisque communis est, et bonis ad bonos, malis ad malos indifferenter usus deservit, localium et temporalium rerum con-

(29) Petrus Leonis Romanus, anno 1120, creatus cardinalis, antipapa dictus Anacletus II, de quo egimus 10 Febr. in Vita S. Guilielmi eremitæ, occasione Guilielmi ultimi ducis Aquitanicæ, a S. Bernardo ab hujus schismate ad Innocentii II obedientiam reducti.

tinens formas. Ea ergo memoriæ parte obliterata sive confusa, pars illa quæ veritatis et justitiæ totiusque divini cultus impressa lineis in hominibus sanctis et angelis tantum congruit pietatis actibus, non solum æque ut prius, verum etiam constantior interdum ferventiorque innotuit, adeo ut litanis et palmis pectorisque contusionibus, diebus ac noctibus divinæ clementiæ aures interpellando, religiosi, qui sibi serviebant, onerosus plerumque fieret fratribus.

27. Aderant namque ad serviendum ei, tam ex sociis propriis quam ex nostra et Calesiensi, nec non et Excubiensi domibus, octo vel novem, et interdum etiam decem, partim litterati, partim sine litteris, omnes religiosi fratres; nec ulla prorsus persona sæcularis ad ipsius admittebatur obsequium. Hi vero die noctuque corporalibus ac spiritualibus necessitatibus ejus devotissime serviebant. Erga quos, servitores videlicet suos, quantum in humilitate (quam inter cæteras virtutes præcipue sectatum supra retulimus) profecerat, quamque profunde puri cordis sacris eam impresserat recessibus, manifestis ostendit indicibus. Nam si quid opus habebat, non a quoquam eorum jubendo tanquam dominus, sed rogando; nec humanam, sed divinam potius remunerationem imprecando, suppliciter exposcebat, verbi gratia: « Exhibe vel fac mihi hoc aut illud propter Deum, ut Deus hoc tibi retribuatur in futuro. » Mirabantur autem et vehementer stupebant quod qui subjectos omnes, et propriam præsertim familiam tanta auctoritate tantaque severitate regere consuevit, in ægritudine, quando solent alii, morbi stimulante molestia, ad irarum et indignationum motus esse procliviores, tantam mansuetudinem, tantam indocrat humilitatem. Nam, etiamsi quis vel modice reprehendisset eum, vel aliquam molestiam in ejus famulatu se pertulisse dixisset, protinus pugnis graviter pectus verberans, se reum clamabat, et virgarum disciplinam imponi sibi devotissime flagitabat. Quod quia cuncti propter multam circa eum reverentiam recusabant, fiebat ubertim, confessionemque illam, qua mysteria celebraturus uti fuerat solitus, innumerabiliter repetebat. Psalmos quoque et divinarum Scripturarum sententias, litanias etiam et orationes ecclesiasticas die noctuque incredibili instantia frequentabat, ita ut nocte una (sicut nobis veraci narratione relatum est) Dominicas orationes trecentas expleverit. Cumque a servientibus sibi corripeteretur, quod hæc agendo non solum suo fatigationem corpori, sed etiam augmenta præberet infirmitati, respondebat ille, non solum non hinc suis incrementa miseriis, sed insuper magna provenire remedia.

28. Ita quippe his assueverat studiis, et ita dulcedinem divinæ laudis et obsecrationis medullitus im-

(30) Anicium seu Podium B. Mariæ in Arvernia, ubi Gerardus ep. Engolismensis depositus est.

(31) Anno 1112, præside Guidone archiep. Viennensi, et valde collaborante S. Godefredo, ep. Ambianensi, qui colitur 8 Novemb.

biberat, ut cum cætera pene omnia per passionem, A ut prædiximus, capitis de memoria diffugissent, hæc prorsus de sanctissima ejus mente nulla vel phrenesis vel alterius morbi vi potuerint aboleri. Imo tanto hæc instantius et delectabilius revolvebat, quanto cætera, oblivione quoque juvante, rarius incurabant. Et cum plerumque, hac ipsa oblivione cogente, ubi esset, vel cum quibus esset, nesciret, interrogatus tamen de his quæ ad justitiam religionemque pertinebant, sine cunctatione veracissime sapientissimeque respondebat. Nam cum falsus rumor exisset quod comiti Amedeo (32), qui comitis Umberti, patris videlicet sui, secutus exemplum, non exiguam beato seni reverentiam exhibebat, filius natus fuisset, quærentesque qui assistebant ei an eum vellet ipse baptizare, illico non sine aspernatione respondens : « Non, inquit, a quo quis baptizetur curandum est (33), cum baptismus, a quocunque datus, sit semper idem. » Item discipulantibus inter se qui aderant quis successorem ejus, eo ipso petente jam electum, in sacerdotem consecraret, similiter indignatus respondit non eligendum intra Ecclesiam catholicam ordinatorem, cum, licet diversis et a diversis datum sacerdotium, non possit esse diversum. Indignabatur autem in talibus facilius et vehementius, quia vel dubitare in his blasphemiam deputabat.

29. Accurrentibus etiam ad visitandum eum clericis et laicis, satis multum venerabiliter ac devote, pro personis et officiis, monitus saluberrimos infundebat. Inter quos Guigonem Desiderii, unum de majoribus post comitem, erga se præ multis devotum, cum flexis genibus (ita quippe omnes faciebant) ante lectum ejus benedictionem flagitaret, severa increpatione corripuit, dicens eum, injustas in subditos exactiones faciendo, animæ suæ perpetua tormenta lucrari. Ad quæ ille stupefactus ait non hæc sibi ab illo qui jam pene inter mortuos deputari poterat, sed a Deo potius, qui ei revelaverat, dici, asserens gravissimam revera recenter terræ suæ multam imposuisse, necdumque accepisse, nec post hæc ejus monita accepturum deinceps esse.

30. Carnotinus etiam episcopus, dominus Gaufridus (34), servo Dei ex quo notus singulariter etiam charus, post visitationem (quam et tanto gratiore quanto magis desideratam exhibuerat) Valentiam, ubi tunc eratis, ad vestri præsentiam reversurus, cum, quid ex sua vobis parte dici præciperet, quæreret, ait ille ut pro se vestra benignitas Dei clementiam exoraret. Sed et hic cum quæreret quid pro se vellet orari : « Ut Deus, inquit, in me mundanum extinguat, et suum accendat amorem. » Idipsum religiosos fratres, qui sedulum sibi exhibebant obsequium, sæpissime precabatur, reum se et indignum

A divinis beneficiis non sine pectoris contusione contestans. Quadam autem vice quidam ex sociis, tantis ejus fletibus atque suspiriis motus, quasi consolaturus : « Quid, inquit, Pater, tantum plangis, cum nec homicidium, nec perjurium, nec aliud quid criminale commiseris? » Protinus ille : « Quid hoc, inquit, refert, cum sola cupiditas et vanitas, si divina non adsit clementia, perditioni possint humanæ sufficere? » Quid prudentius aut compendiosius ab incolumi et integræ memoriæ potuit responderi? Omnia quæ vel boni piis studiis aversantur, vel mali perniciosis nisibus consectantur, duobus verbis, cupiditatis et vanitatis, inclusit.

31. Diensis etiam episcopus dominus Odolricus (35), unus ex ejus alumnis, et in Ecclesia Gratianopolitana per omnes honores usque ad decanatum (qui post episcopatum major ibidem est dignitas) ab ipso provectus, vitæ regularis habitum per reverendas manus sanctissimi senis desiderans sumere, devotus advenit, ipso jam multa, morbis ingravescentibus, debilitate gravato. Cujus adventus causa, ministris indicantibus, vir beatus audita, tanto exultavit gaudio, tantaque protinus et repletus lætitia, ut oblitus infrunitatis, venienti occurrere gestiens, pene se de lectulo præcipitaverit. Accedente autem illo, osculatus est eum, et præ gaudio lacrymas fundens : « Exuat, inquit, te Deus veterem hominem cum actibus suis, et induat te novum, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis, » memoria, ut jam dictum est, ad communia ultra fidem deficiente, ad divina solito nonnunquam amplius exuberante. Nam et post multa sanctissima et saluberrima monita cum abiret, necdum atria cuncta transisset, id etiam mandare curavit ut de caligis pedules absunderet, quatenus præter pedes totus jaceret vestitus; dolebat enim nonnullos in religioso habitu, ad sanctitatis injuriam, tibiis dormire nudatis. Post hæc, juvantibus ministris, in planum descendit solum, prostratusque in faciem, magnas Deo, pro eo quod factum fuerat, cum lacrymis gratias obtulit; his iudiciis, quantum salutem desideraret humanam, pene jam defunctus ostendens.

32. Ridere autem, vel otiosis vacare verbis, aut rumores inutiles recitare, servitores suos, nequam patienter habebat; statim enim hoc ipsum severa increpatione frenabat, asserens tempora fletibus debita et poenitentiae, occupanda lamentis, nec cachinnis, nec nugacibus relationibus, nec otiosis terenda sermonibus. Unde, quæsumus, etiam etiamque considebant, qui mirari nisi insolita non norunt, utrum vel in Scripturis, vel in humanis relationibus tale quidquam nosse potuerint, et utrum non omnino impossibile et contra naturam, et ideo incredibile etiam videatur, potuisse hominem corporalia et a

(32) Hic est Amedeus II, comes Sabaudia, filius Humberti II, cui, anno 1103, mortuo successit, in Cypro insula defunctus Kalendis Aprilis, an. 1149.

(33) Scilicet sive is episcopus fuerit, sive parochus sacerdos.

(34) Sedit Gaufridus ab anno 1116 ad 1138, legatus apostolicus Innocentii II, quem anno 1130 excepit Carnuti et jam reducebat in Italiam.

(35) Aliis Odoricus et Uldricus, qui traditur vixisse usque ad annum 1144.

puero consueta de memoria perdere, et divina non potuisse, cum id potius naturæ vel consuetudinis exigat ratio, ut spiritualia et divina, tanquam subtiliora in minus assueta, captuque difficiliora, prius abscedant; illa vero, utpote familiariora et humanæ infirmitati ad cogitandum facilia, diutius maneant. Quod si ea, quæ circa sanctos contingere solent, quo rariora eo sunt etiam mirabiliora, quid eo mirabilius, cujus pro sui raritate, nec in scripturis ullum, nec in humanis rebus exstat exemplum? Et sentiat quisque quod vult, nobis autem videtur (nec aliter peritiores, eos maxime qui physicam norunt, sensuros existimamus) non minus singulare, minusve, imo forte amplius fuisse mirabile, inter tot tamque diuturnas et acerbas cerebri passiones, divinam cognitionem atque invocationem et religiosam non perdidisse devotionem, quam inter eculeos ardentisque laminas et succensas craticulas insuperabili constantia Christianam non negasse fidem. Ibi enim, quod infestat, exterius totum ingeritur; hic ipsa rationis instrumenta ipsaque divinorum et humanorum sensuum, quasi cellarium memoria, intrinsecus impugnantur; et qui eis præsidet animus, non aliunde nec alibi quam ex eis et in eis quibus juvari debuerat, dignioribus scilicet et sublimioribus, sibi que pro sui subtilitate conjunctionibus sui corporis partibus, attentatur. Horum alterum in reverendis martyribus, alterum miramur in B. Hugone. Verumtamen hoc illi nec novum nec recens fuerat, in suæ namque mentis excessibus, quos utique crebros et sublimes habebat, relictis non solum cæteris, sed et semet sub se, supernam dulcedinem delectabiliter gustare solitus fuerat; unde etiam ad id recurrebat afflictus, quod incolumi fuerat dulcius. Apparet igitur B. Hugonem, sicut et sanctum Job, ideo tantis tribulationum procellis exagitatum, tantisque dolorum fornacibus instar auri decoctum, ut et ad societatem sanctorum purior et clarior hinc exiret, et quod non superficie tenuis, sed ex totis medullis Deam dilexerat, mundus agnosceret, dum ab ejus invocatione nec doloris nec phrenesis vis eum ulla compeceret. Quid plura? In his usque ad ultimum perseveravit spiritum. Erga suam Carthusiam, ejusque priorem indignum (quod sine lacrymis non scribimus) specialem dilectionem, eorum in tantis afflictionibus memoria non carento, demonstrans.

33. Anno itaque ab Incarnatione Domini millesimo centesimo trigesimo secundo, ætatis porro suæ ad minus octogesimo, mense quarto, consecrationis autem itidem ad minus quinquagesimo secundo, Kalendis Aprilis, sexta ante Palmarum Dominicam

A feria, circa gallicinium, B. Hugo, inter sui temporis episcopos operibus et fama singularis, pacata domo et cunctis referta bonis, commissa etiam Ecclesia ac plebe tranquilla pace fruente, migravit ad Dominum, successorem substitutum jam sibi Carthusiensem (sicut diu multumque desideraverat ante) relinquens. Servatum est autem corpus ejus insepultum, usque ad tertiam sequentis hebdomadæ feriam, serenis diebus et calidis, ita ut nemo desideraret ætatem, mirantibus plurimis, quod nec clementia aeris, nec circumstantis constipatæ multitudinis æstu, nec ce-reorum calore tabesceret. Ad cujus venerandas exsequias tres accurrerunt episcopi, Diensis, Gratianopolitanus, Carnotinus; qui præcedenti die, post secundam, quam ei in hac sua ultima debilitate visitationem exhibuerat, vix tandem recesserat; rogans, ut si brevi deficeret, post eum (quod et factum est) protinus mitteretur.

34. Statim vero ut ejus obitus fama percrebuit, accurrerunt, non ex suo tantum episcopatu, sed ex remotis quoque regionibus innumerabiles populi, cereos ac diversi generis oblationes afferentes. Omnis ætas, sexus atque conditio devotissime osculabantur pedes ejus, intantum ut sandalia ipsa, tanquam tineta pellis, saliva pariter et lacrymis obscurarentur; nam et lactentes offerebantur parvuli, quo tam sancti corporis tactu adversus omnia manerentur adversa. Nonnulli etiam sandalia ipsa, ardentiori fide osculando, mordebant; aliquid inde ob sanctificationem secum ferre volentes. Annulli ac nummi et res aliæ sancto applicabantur corpori, ut eo sepulto pro reliquiis haberentur. Aderant ex nostris et Calesiensibus atque Excubiensibus plures conversi, sanctissimæ glebæ custodes assidui, monachorum quoque et clericorum cum ecclesiasticis apparatus gregesquam plurimi; tantus autem concursus undique fuerat populi, et tam grata cunctis etiam defuncti præsentia, ut vix tandem eum permiserint sepeliri. Denique quinta defunctionis die, tertia, ut diximus, post Palmas feria, deceperunt turbas, promittentes quod ipsum extra ecclesiam efferrent, ut eum liberius et intuerentur et tangerent. Ilac itaque spe exeuntibus, et ita ecclesia Beatæ semper virginis Mariæ, ubi sepeliendus erat, ex parte vacuata; obseratis protinus firmissime januis, sacri corporis venerandæ reliquiæ, in præparato sarcophago, cum multa reverentia et ingenti lamentantium pariter et psallentium clamore, ponuntur. Frequentia porro turbarum circa sepulcrum ejus, modo rarior modo densior, ob spem divinæ in se miserationis, propter ingentia beati viri merita, nunc usque perseverat.